

Kijkgaatjes in de Langestraat

Ze rijzen als paddenstoelen uit de grond, de ondergrondse afvalbakken in de binnenstad. In september en oktober dit jaar werd de Langestraat er mee voorzien. De stadsarcheologen kregen zo de kans te graven in oude verkeersader door de stad. Dat leverde opzienbarende inzichten op.

door **FRANCIEN SNIEDER**

De archeologen bepalen of de werkzaamheden vooraf moeten worden gegaan door archeologisch onderzoek. Als er bijvoorbeeld twee containers naast elkaar komen zijn maar kleine gaatjes van zo'n 2,5 x 4 m nodig, maar de resultaten van het archeologisch onderzoek zijn ditmaal wel heel bijzonder.

VERKEERSADER

Het tracé van een weg ligt tamelijk vast, ook al in het verleden. Dit is zeker het geval wanneer kruisingen met bijvoorbeeld rivieren (voorde) een rol spelen en helemaal als bebouwing langs die weg ontstaat. Langs middeleeuwse wegen bevonden zich op bepaalde plaatsen controleposten (voor tolheffing bijvoorbeeld), wat natuurlijk ook bijdroeg aan de verankering. Bij het ontstaan van een weg is bovendien (ook) de fysieke gesteldheid van het landschap een doorslaggevende factor: een belangrijke vereiste is namelijk een hoge en droge situering.

Rechts: parallel aan de knuppelweg liep een sloot of greppel met zware beschoeiing. Onder: het wegdek was een dik pakket takken en stammetjes.

HOOG EN DROOG

De Langestraat ligt op een uitloper van de Utrechtse Heuvelrug, waartoe de Amersfoortse Berg behoort. De straat volgt een reeks zandkopjes die hier in het relatief lage en natte gebied opduiken. Als je nu over de Langestraat loopt is daar weinig hoogteverschil te ontdekken, maar het oorspronkelijke oppervlak was veel geaccidenteerder. De verschillen in niveau zijn in de loop der tijd goeddeels door ophogingen opgeheven. We hebben bij het recente onderzoek in de Langestraat kunnen zien dat men al in de Middeleeuwen met egalisatie in de weer was. Men

heeft dat reeds in de beginfase van de weg gedaan door het aanbrengen van een pakket takken en stammetjes. Dit moest in de eerste plaats de conditie van de weg zelf verbeteren, maar men haalde er ook hinderlijke hoogteverschillen uit door met de dikte van het pakket verhardingsmateriaal te variëren.

KNUPPELWEG

Bij rioleringswerkzaamheden in de jaren zestig en zeventig zijn al eens restanten van wegdek gevonden. Het be-

Links: archeologen in het gat voor de afvalbak, diep onder de Langestraat.

tenschappelijke methoden te dateren. De resultaten van deze onderzoeken laten echter nog enkele maanden op zich wachten. De knuppelweg stamt in ieder geval uit de vroegste middeleeuwse fase van de stad. Er zijn namelijk tussen de stammetjes scherven gevonden die uit de 12de eeuw stammen.

stond uit pakketten rijshout en dwars gelegde stammetjes op grote diepte onder de straat. Deze pakketten zijn destijds gezien in de Lieve-Vrouwestraat en in de Langestraat. Bij het archeologisch onderzoek voorafgaand aan de aanleg van de afvalcontainers in de Langestraat zijn dikke pakketten wegdek gevonden. De inmiddels geplaatste bakken bevinden zich aan de westzijde van de straat, globaal in het gedeelte tussen Sint-Joriskerk en Varkensmarkt. Ter hoogte van de straat Zevenhuizen (ten zuiden van de Sint-Joriskerk) is ook een rijtje containers gepland. Hier bevindt zich op grote diepte onder het huidige straatniveau een gracht die met zand is gevuld.

De dikke houtpakketten zijn gevonden bij de plekken waar de Krommestraat en de Krankeledenstraat op de Langestraat uitkomen. Bij de laatste was dit ongeveer 50 cm dik, maar bij de Krommestraat wel meer dan 80 cm. Hier moest een natuurlijke laagte worden opgevuld, terwijl de grond zuidelijker bij de Varkensmarkt relatief hoog was en dus een dunner pakket volstond.

Parallel aan de knuppelweg deed zich nog een fenomeen voor: een sloot of greppel die hoogstwaarschijnlijk diende voor de afwatering van de weg. We hebben dit aan de westzijde van de straat kunnen constateren, maar aan de oostzijde heeft wellicht ook zoiets gelegen. De sloot is aanvankelijk zonder beschoeiing geweest, maar later heeft men de sloot met dikke palen tegen de kanten verstevigd, waarschijnlijk omdat de weg richting sloot verzakte.

OUDERDOM WEGDEK

Knuppelwegen werden al in de prehistorie aangelegd om drassige gebieden te kunnen doorkruisen. Of de weg onder de Langestraat zo'n oude oorsprong heeft is niet duidelijk. Alhoewel er wel bewoning in het gebied van de middeleeuwse stad is geweest, kan de knuppelweg niet direct aan de prehistorische fase worden toegeschreven. Er zijn geen scherven uit die periode aangetroffen, maar gelukkig is het hout, de stammetjes, wel met natuurwe-

Luchtfoto van de Sint-Joriskerk en omgeving, waarop de gevonden 12e-eeuwse gracht is aangegeven op de Hof en (rood omkaderd) op de Langestraat.

LITERATUUR

- J.A. Brongers en W.J. van Tent, 'Gedachten over het ontstaan en de eerste ontwikkeling van Amersfoort naar aanleiding van archeologische/geologische waarnemingen in de binnenstad', *Flehite, tijdschrift voor verleden en heden van Oost-Utrecht* 13 (1981) 64-77
- M. Krauwer en F. Snieder (red.), *Nering en vermaak. De opgraving van een veertiende-eeuwse markt in Amersfoort* (Utrecht 1994)

Francien Snieder is stadsarcheoloog.

12DE-EEUWSE GRACHT

De containerlocatie in de Langestraat bij de hoek met Zevenhuizen was minstens van even groot belang als die hierboven beschreven is. Op grote diepte zijn de resten van een gracht aangetroffen. De stadsarcheologen hebben in 1991 ook de opgraving van de Hof geleid; zij herkenden de specifieke kenmerken van een gracht, die ook daar was aangetroffen. Deze waterloop liep in een flauwgebogen lijn oost-west over de Hof. Aan de hand van de opgravingstekening uit 1991 kon worden vastgesteld dat de gracht in het gat voor de afvalcontainers de voortzetting is van de gracht op de Hof.

Waarom zijn de stadsarcheologen zo verheugd over de vondst van deze gracht? Voor het begrip van de topografie van de vroegste geschiedenis van Amersfoort is dit een heel veelzeggend verschijnsel. Gegraven in de 12e eeuw of nog vroeger, omsloot en begrenste de gracht hoogstwaarschijnlijk de bisschoppelijke hof, waarmee deze gelokaliseerd wordt ter plaatse van de huidige Sint-Joriskerk. Nu is geconstateerd dat de gracht ter hoogte van de Langestraat een bocht in noordelijke richting maakt, zodat deze het terrein van de kerk inderdaad lijkt te omsluiten.